

Manualul Teoriei Conspirației

Stephan Lewandowsky
John Cook

Scris de:

Stephan Lewandowsky, Facultatea de Științe Psihologice, Universitatea din Bristol,
Facultatea de Științe Psihologice, Universitatea Australiei de Vest și
CSIRO Oceane și Atmosferă, Hobart, Tasmania, Australia

John Cook, Hubul de Cercetare pentru Comunicarea asupra Schimbărilor Climatice,
Universitatea Monash
Centrul pentru Comunicarea asupra Schimbărilor Climatice, Universitatea George Mason

Prima ediție: martie, 2020.

Pentru mai multe informații, vizitați <http://sks.to/conspiracy>

Design grafic: Wendy Cook

Traducere în limba română: Robert Coravu, Mihai Constantinescu

With thanks to the COST Action COMPACT (Comparative Analysis of Conspiracy Theories).

Citare:

Lewandowsky, S., & Cook, J. (2020). *Manualul Teoriei Conspirației*.

Disponibil la <http://sks.to/conspiracy>

Să facem deosebirea între conspirațiile reale și teoriile conspirației

Există conspirații reale. Volkswagen a conspirat ca să trișeze la testele de emisii ale motoarelor sale diesel. Agenția pentru Securitate Națională a SUA (NSA) a spionat în secret utilizatori civili ai internetului. Industria tutunului a înșelat publicul cu privire la efectele nocive ale tutunului asupra sănătății fumătorilor. Am aflat despre aceste conspirații din documente interne ale organizațiilor, din investigații guvernamentale sau de la avertizori de integritate.

În schimb, teoriile conspirației tind să persiste o lungă perioadă de timp, chiar și atunci când nu există nicio dovadă clară în sprijinul lor. Aceste teorii se bazează pe o diversitate de modele de gândire care, după cum se știe, nu sunt instrumente fiabile de înțelegere a realității. De obicei, teoriile conspirației nu sunt susținute de dovezi care să reziste unei analize atente, dar acest lucru nu le împiedică să prolifereze. De exemplu, credința populară că atacurile teroriste de la 11 septembrie au fost orchestrate din interior a persistat mulți ani după eveniment.¹ La câteva decenii după asasinarea președintelui J.F. Kennedy, marea majoritate a americanilor cred că guvernul a ascuns adevărul cu privire la acest eveniment.²

Teoriile conspirației prejudiciază societatea în mai multe moduri. De exemplu, expunerea la teorii ale conspirației îi descurajează pe oameni să se implice în politică sau să-și reducă amprenta de carbon.³ Pentru a minimiza aceste efecte dăunătoare, *Manualul Teoriei Conspirației* vă ajută să înțelegeți de ce teoriile conspirației sunt atât de populare, vă explică modalitățile în care puteți recunoaște semnele unei gândiri conspiraționiste și enumeră câteva strategii eficiente de demistificare.

De obicei, teoriile conspirației nu sunt susținute de dovezi care să reziste unei analize atente, dar acest lucru nu le împiedică să prolifereze.

Gândire obișnuită vs. gândire conspiraționistă

Conspirațiile autentice există, dar sunt rareori devoalate folosind metodele teoreticienilor conspirației. Ele sunt descoperite mai degrabă apelând la gândirea obișnuită - un scepticism sănătos față de narațiunile oficiale, însoțit de evaluarea atentă a dovezilor disponibile și de preocuparea pentru coerența internă.⁴ În schimb, gândirea conspiraționistă se caracterizează printr-un scepticism exagerat față de toate informațiile care contrazic teoria preferată, prin suprainterpretarea dovezilor care o susțin și prin lipsă de coerență.

Gândire obișnuită	Gândire conspiraționistă
Scepticism sănătos	Suspiciune extremă
Sensibilă la dovezi	Imună la dovezi
Preocupată de coerență	Contradictorie

↓ ↓

Conspirație autentică	Conspirație imaginară
-----------------------	-----------------------

De ce sunt populare teoriile conspirației?

Mai mulți factori îi pot face pe oameni să creadă și să difuzeze teorii ale conspirației.⁵

Persoanele care se simt neputincioase sau vulnerabile sunt mai susceptibile să susțină și să difuzeze teorii ale conspirației.

Sentimentul de neputință

Persoanele care se simt neputincioase sau vulnerabile sunt mai susceptibile să susțină și să difuzeze teorii ale conspirației.⁶ Acest fenomen se observă în forumurile online, unde nivelul insecurității percepute de către indivizi este puternic corelat cu formularea unor teorii ale conspirației.⁷

Explicarea unor evenimente improbabile

Din același motiv, oamenii tind să propună explicații conspiraționiste pentru producerea unor evenimente extrem de improbabile.¹⁰ Teoriile conspirației acționează ca un mecanism de adaptare, ajutându-i să gestioneze incertitudinea.

Înfruntarea amenințărilor

Teoriile conspirației le permit oamenilor să facă față unor evenimente amenințătoare dând vina pe un grup de conspiratori.⁸ Ei consideră greu de acceptat faptul că evenimente „speciale” (de ex. decesul Prințesei Diana) pot avea o cauză banală (șofatul sub influența alcoolului). O teorie a conspirației răspunde nevoii ca un eveniment „special” să aibă o cauză specială - precum, în cazul Prințesei Diana, o conspirație pentru asasinarea sa în care a fost implicat serviciul secret britanic MI5.⁹

Contestarea politicii dominante

Teoriile conspirației se opun adesea interpretărilor politice dominante.¹¹ Grupările conspiraționiste folosesc frecvent acest gen de retorică pentru a-și afirma statutul de minoritate.

Rețelele de socializare amplifică discursurile conspiraționiste

Rețelele de socializare au creat o lume în care orice individ poate să se adreseze la fel de multor persoane precum mijloacele de comunicare convenționale.¹² Absența intermediarilor tradiționali este unul dintre motivele pentru care dezinformările se răspândesc online mai departe și mai rapid decât informațiile adevărate¹³, propagându-se adesea prin intermediul unor conturi false sau „boți”¹⁴. De asemenea, s-a constatat că persoanele care consumă teorii ale conspirației sunt mai înclinate să „dea like” și să distribuie postări conspiraționiste pe Facebook.¹⁵ O analiză recentă a tweeturilor despre virusul Zika a arătat că numărul indivizilor care propagă teorii ale conspirației a fost de peste două ori mai mare decât al celor care au demistificat aceste teorii.¹⁶

Cum produc pagube teoriile conspirației

Simpla expunere la o teorie a conspirației poate să aibă efecte adverse chiar și pentru cei care nu aderă la teoria respectivă.^{3, 17, 18, 19, 20, 21} De exemplu, expunerea la o teorie a conspirației despre manipularea politică a datelor referitoare la șomaj a redus încrederea în serviciile și instituțiile guvernamentale ale SUA, inclusiv în cele care nu au legătură cu afirmațiile conspiraționiste, precum școlile locale sau Administrația Alimentelor și Medicamentelor (Food and Drug Administration).¹⁷

Teoriile conspirației folosite ca tactici

Teoriile conspirației nu sunt întotdeauna rezultatul unor credințe sincere eronate. Ele pot fi fabricate sau amplificate intenționat, pentru a sprijini o strategie politică. De exemplu, există dovezi că guvernul Rusiei a contribuit recent la răspândirea în țările occidentale a unor diverse teorii ale conspirației.^{22, 23}

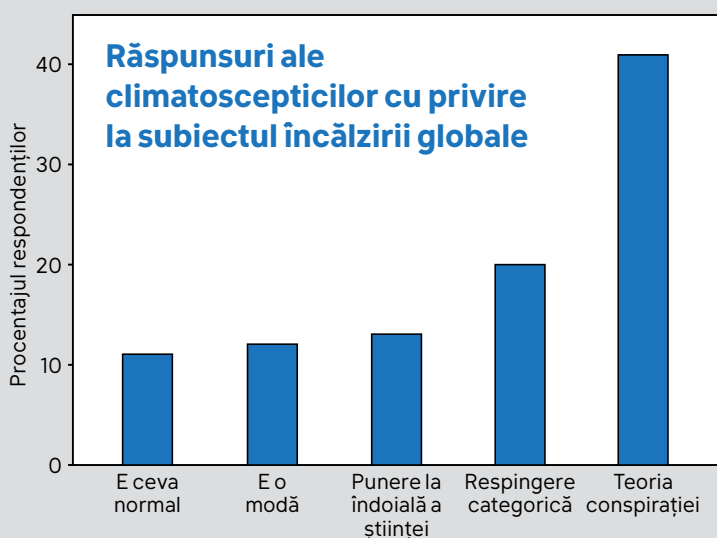
Teoriile conspirației pot fi folosite ca instrument retoric pentru a evita concluziile incomode. Retorica negării schimbărilor climatice este plină de incoerențe, afirmând de exemplu, concomitent, că temperatura nu poate fi măsurată cu precizie și că temperaturile au scăzut la nivel global.²⁴ Incoerența e una dintre caracteristicile gândirii conspiraționiste, dar asta nu înseamnă că negarea schimbărilor climatice este irațională - dimpotrivă, retorica climatosceptică este o strategie politică eficientă care urmărește să întârzie acțiunile de combatere a schimbărilor climatice prin subminarea încrederii în soliditatea dovezilor științifice.

Drept confirmare, unii invocă în mod selectiv o conspirație a oamenilor de știință ca să explice existența consensului științific asupra unui subiect, atunci când acest consens intră în contradicție cu ideologia lor politică, dar nu și când consensul științific nu are nicio legătură cu opiniile lor politice.²⁵

Teoriile
conspirației
pot fi folosite
ca instrument
retoric
pentru a evita
concluziile
incomode.

Climatoscepticismul și gândirea conspiraționistă

Respingerea consensului științific asupra originii umane a încălzirii globale este adesea rezultatul gândirii conspiraționiste și nu al analizei atente a dovezilor științifice.²⁶ Atunci când climatoscepticilor le sunt prezentate informații despre schimbările climatice, răspunsul lor cel mai uzual este de natură conspiraționistă.²⁷ În orice caz, negarea schimbărilor climatice nu e asociată doar cu teorii ale conspirației referitoare la această temă - mai degrabă, cei care neagă climatologia sunt mai predispuși să susțină și alte teorii ale conspirației, care nu au legătură cu ea.²⁸

Smith & Leiserowitz, 2012

CONSPIR: cele șapte caracteristici ale gândirii conspiraționiste

Gândirea conspiraționistă are șapte caracteristici²⁹, rezumate (și mai ușor de reținut) în acronimul **CONSPIR**:

Contradicția

Conspiraționiștii susțin deseori idei care sunt reciproc contradictorii. De exemplu, pot crede atât că Prințesa Diana a fost ucisă cât și că și-a înscenat propria moarte.³⁰ Acest lucru se întâmplă din cauză că angajamentul conspiraționiștilor de a respinge narațiunea „oficială” este atât de puternic încât nu mai contează dacă sistemul lor de credințe este incoerent.

Omniprezenta suspiciune

Gândirea conspiraționistă implică un scepticism anihilator față de narațiunea oficială.³¹ Acest grad extrem de suspiciune îi împiedică să creadă orice informație care nu corespunde teoriei conspirației.

Nocivitatea intențiilor

Invariabil, teoriile conspirației atribuie presupușilor conspiratori intenții infame, nocive.³¹ Discursul conspiraționist nu dă de înțeles niciodată că aceștia ar putea avea motivații benigne.

Secretele

Deși conșpiraționiștii pot să abandoneze ocazional unele idei care nu mai pot fi susținute, aceste ajustări ale opiniilor nu le schimbă concluzia generală că „ni se ascunde ceva” și că narațiunea oficială urmărește să înșele.^{24,30}

Persecuția

Conșpiraționiștii se percep și se prezintă drept victime ale unei persecuții organizate.²⁹ În același timp, ei se văd ca niște vajnici luptători împotriva conspiratorilor cei infami. Un conșpiraționist se simte simultan victimă și erou.

Impermeabilitatea la dovezi

Teoriile conșpirației sunt inerent ermetice: dovezile care contrazic o anumită teorie a conșpirației sunt reinterpretate ca fiind fabricate de conșpirația respectivă.^{31,32,33} Cu cât mai puternică este o probă împotriva existenței unei conșpirații (de ex. FBI a exonerat un politician de acuzațiile de utilizare nepotrivită a unui server de e-mail personal), cu atât mai mult vor dori conspiratorii să fie crezută versiunea lor cu privire la evenimente (de ex. FBI a făcut parte din conșpirație, urmărind să-l protejeze pe politicianul respectiv).

Reinterpretarea aleatoriului

Suspiciunea omniprezentă care caracterizează gândirea conșpiraționistă conduce frecvent la concluzia că nimic nu se întâmplă accidental.³⁴ Evenimente aleatorii neînsemnate, precum faptul că niște ferestre ale Pentagonului au rămas intacte după atacurile din 11 septembrie 2001, sunt reinterpretate drept semn al unei conșpirații (deoarece, dacă un avion ar fi lovit cu adevărat Pentagonul, atunci toate ferestrele s-ar fi spart³⁵) și sunt puse în legătură într-o schemă de interpretare mai largă.

Caracterul ermetic al teoriilor conșpirației înseamnă că orice dovadă care infirmă o asemenea teorie poate fi interpretată drept o dovadă în plus că respectiva conșpirație e reală. Prin urmare, e necesar ca eforturile de comunicare să fie adaptate în funcție de audiența vizată. Strategia de comunicare cu conșpiraționiștii care reinterpretează dovezile, deturnându-le sensul, trebuie să fie diferită de cea aplicată în cazul persoanelor care pun preț pe dovezi. În următoarele pagini sunt prezentate mai întâi strategii de comunicare pentru publicul larg, apoi strategii adaptate la specificul conșpiraționiștilor.

Cum protejăm publicul de teoriile conspirației

Să reducem răspândirea teoriilor conspirației

E mai bine să previi decât să tratezi. De aceea, eforturile trebuie să se concentreze pe a proteja publicul de expunerea la aceste teorii, împiedicându-le sau încetinindu-le răspândirea. De exemplu, distribuirea pe Facebook a unor postări conspiraționiste ale climatoscepticilor a fost redusă printr-o simplă intervenție care i-a încurajat pe utilizatori ca, înainte să distribuie un anumit conținut, să își pună patru întrebări:³⁶

Cunosc organismul de presă care a postat acest conținut?

Informațiile din postare par credibile?

Stilul de redactare al postării se situează la nivelul pe care-l aștept de la o organizație de știri profesionistă?

Este postarea motivată politic?

Când eforturile de a limita răspândirea unei conspirații nu au succes, comunicatorii trebuie să apeleze la strategii care reduc impactul teoriilor conspirației.

Dacă oamenii sunt avertizați cu privire la erorile de raționament din teoriile conspirației, pot deveni mai puțin vulnerabili la aceste teorii.

Demistificarea preventivă

Dacă oamenii sunt informați preventiv că s-ar putea să fie induși în eroare, își pot dezvolta reziliența la mesajele conspiraționiste. Acest proces este cunoscut drept **imunizare** sau **demistificare preventivă**. Imunizarea are două componente: o avertizare explicită cu privire la existența unui pericol iminent de a fi indus în eroare și respingerea argumentelor dezinformării. Demistificarea preventivă a teoriilor conspirației susținute de antivacciniști s-a dovedit mai eficientă decât demistificarea ulterioară.³⁷

Demistificarea preventivă, bazată pe fapte sau pe logică, și-a dovedit eficiența împotriva unei teorii a conspirației referitoare la atentatele din 11 septembrie 2001.³⁸ Imunizarea prin argumente logice pare așadar promițătoare, date fiind cele șapte caracteristici ale unei gândiri conspiraționiste (vă amintiți de CONSPIR?). Dacă oamenii sunt avertizați cu privire la erorile de raționament prezente în teoriile conspirației, pot deveni mai puțin vulnerabili la aceste teorii.

Demistificarea

Există diverse modalități de a demistifica teoriile conspirației, dintre care unele s-au dovedit eficiente în cazul persoanelor care e puțin probabil să susțină teorii ale conspirației, precum studenții sau publicul larg.

Demistificarea prin fapte

Demistificarea bazată pe fapte constă în comunicarea unor informații corecte pentru a arăta că teoriile conspirației sunt false. Această abordare s-a dovedit eficientă în demistificarea teoriei conspirației conform căreia Președintele Obama s-ar fi născut în afara Statelor Unite²¹ precum și a teoriilor conspirației referitoare la exodul palestinian din timpul înființării statului Israel.³⁹

Demistificarea prin trimitere la surse și prin empatie

Demistificarea prin trimitere la surse încearcă să reducă credibilitatea conspiraționiștilor, în timp de demistificarea prin empatie stimulează compasiunea pentru victimele teoriilor conspirației. Apelul la surse pentru a-i ridiculiza pe cei care cred în existența reptilienilor s-a dovedit a fi la fel de eficient ca apelul la fapte. În schimb, exprimarea empatiei față de comunitatea evreiască prin afirmația că evreii de azi se confruntă cu persecuții similare celor la care au fost supuși primii creștini n-a avut succes împotriva teoriilor conspiraționiste antisemite.⁴¹

Demistificarea prin logică

Demistificarea prin logică explică tehnicile de inducere în eroare sau raționamentele greșite care sunt folosite în teoriile conspirației. Explicarea erorilor de logică din teoriile antivacciniste s-a dovedit la fel de eficientă ca demistificarea prin fapte: de exemplu, teoriile conspirației referitoare la industria farmaceutică pot fi combătute arătând că multe cercetări în domeniul vaccinurilor au fost realizate de oameni de știință independenți, finanțați din fonduri publice.⁴⁰

Linkuri către verificatorii de fapte

Într-un feed Facebook simulat, postarea de linkuri către un site de verificare a faptelor (fact-checking) de către un algoritm automat sau de către utilizatori umani a contracarat cu succes o teorie a conspirației conform căreia virusul Zika a fost răspândit de țânțari modificați genetic.⁴²

Să-i ajutăm pe oameni să fie independenți

Gândirea conspiraționistă este asociată cu sentimentul de control redus și cu perceperea unei amenințări.^{6,7} Când oamenii simt că au pierdut controlul asupra unei situații, înclinațiile lor conspiraționiste se accentuează.⁴³ Dar și reciproca este valabilă: atunci când simt că au control, sunt mult mai rezistenți în fața teoriilor conspirației.

Există mai multe modalități de a-i ajuta pe oameni să fie „independenți cognitiv” - de pildă, încurajându-i să apeleze mai degrabă la gândirea analitică decât la intuiție.⁴⁴ Dacă sentimentul de control este amorsat (de ex. prin reamintirea unui eveniment din viața lor asupra căruia au avut control), va fi mai puțin probabil ca ei să susțină teorii ale conspirației.⁴⁵ Sentimentul general de independență poate fi indus asigurându-ne că deciziile la nivelul societății, precum cele luate de guvern, sunt percepute drept rezultatul unor proceduri imparțiale.⁴⁶ Această imparțialitate este percepută atunci când publicul consideră că autoritățile au urmat proceduri corecte de luare a deciziilor. Rezultatele nefavorabile ale unei decizii sunt acceptate de către oameni dacă ei consideră că procedurile au fost imparțiale.^{47,48}

Cum să vorbești cu un conspiraționist

În timp ce demistificarea teoriilor conspirației poate fi eficientă în cazul marelui public, ea se dovedește mult mai dificilă când avem de-a face cu persoane care le cred. Conspiraționiștii nu își bazează credințele în principal pe dovezi externe, ci își construiesc un sistem de credințe ermetic, în care fiecare credință servește drept dovadă pentru toate celelalte.⁴⁹ În consecință, atunci când conspiraționiștii sunt expuși demistificărilor pe Facebook, ei tind să comenteze și să aprecieze chiar mai mult decât înainte conținuturi conspiraționiste în interiorul „cutiilor de rezonanță” ale comunității lor: demistificarea amplifică interacțiunile conspiraționiste.⁵⁰

De asemenea, în ciuda numărului lor redus, conspiraționiștii au o influență foarte mare. O analiză a peste 2 milioane de comentarii de pe pagina reddit r/conspiracy a arătat că, dintre utilizatorii care postau aici, cei 5% care au dat dovadă de gândire conspiraționistă erau responsabili pentru 64% dintre toate comentariile. Cel mai activ autor a scris 896.337 cuvinte, de două ori mai multe decât cele din trilogia Stăpânul Inelelor!⁵¹

Teoriile conspirației sunt un ingredient inevitabil al extremismului politic.^{52,53} Cercetările referitoare la deradicalizare furnizează așadar informații utile cu privire la cum putem să-i abordăm pe conspiraționiști.

Mesageri de încredere

Mesajele împotriva unei comunități extremiste care provin de la foști membri ai acesteia („dezertori”) sunt percepute mai bine și sunt reamintite un timp mai îndelungat decât mesajele din alte surse.⁵⁴

Să arătăm empatie

Abordările trebuie să fie empaticе și să urmărească stabilirea unei relații de încredere cu partenerii de dialog. Deoarece scopul urmărit este să-i ajutăm să-și flexibilizeze gândirea, comunicatorii trebuie să adopte o atitudine exemplară față de aceștia.⁵⁵

Să stimulăm gândirea critică

Conspiraționiștii se consideră niște persoane care gândesc critic și care nu se lasă păcălite de o narațiune oficială. Această autopercepție poate fi exploatată recunoscând valoarea gândirii critice dar reorientându-i apoi spre o analiză mai atentă a respectivelor teorii ale conspirației.⁵⁶

Să evităm ridiculizarea

Dacă deconstruim în mod agresiv sau ridiculizăm o teorie a conspirației, sau ne concentrăm pe „câștigarea” unei dispute, riscăm ca argumentația noastră să fie respinsă fără drept de apel.⁵⁴ De remarcat, totuși, că ridiculizarea teoriilor conspirației s-a dovedit eficientă în cazul marelui public.⁴¹

Avertizare finală

Trebuie să analizăm atent subiectul unei teorii a conspirației înainte să încercăm să o demistificăm. Încercările guvernului SUA de a demistifica „teorii ale conspirației” s-au întors deseori împotriva lui, în special în țările cu populație majoritar musulmană. Un exemplu este încercarea eșuată de a explica absența armelor de distrugere în masă din Irak (după invazia americană din 2003) printr-o tradiție a secretului specifică acestui stat. O abordare mult mai productivă ar fi trebuit să se concentreze pe supraevaluarea de către americani a informațiilor de slabă calitate pe care le-au primit de la serviciile secrete.⁵⁷

Este important, de asemenea, să ne reamintim că există conspirații autentice. Totuși, acestea nu pot fi descoperite raportându-ne la caracteristicile gândirii conspiraționiste (CONSPIR). Pentru a descoperi tentativele reale de a înșela publicul, trebuie să apelăm mai degrabă la gândirea convențională bazată pe scepticismul sănătos, pe dovezi și pe coerență.

Bibliografie

- Laine, E. E., & Parakkal, R. (2017). National security, personal insecurity, and political conspiracies: The persistence of Americans' beliefs in 9/11 conspiracy theories. *IUP Journal of International Relations*, 11(3), 16–41.
- CBS poll (2009). <https://www.cbsnews.com/news/cbs-poll-jfk-conspiracy-lives/>
- Jolley, D., & Douglas, K. M. (2013). The social consequences of conspiracism: Exposure to conspiracy theories decreases intentions to engage in politics and to reduce one's carbon footprint. *British Journal of Psychology*, 105, 35–56. doi:10.1111/bjop.12018
- Lewandowsky, S., Lloyd, E. A., & Brophy, S. (2018). When THUNcIng Trumps thinking: What distant alternative worlds can tell us about the real world. *Argumenta*, 3, 217–231. doi:10.23811/52.arg2017.lew.llo.bro
- Douglas, K., Sutton, R., Cichocka, A., Ang, J., Deravi, F., Uscinski, J., & Nefes, T. (2019). Why do people adopt conspiracy theories, how are they communicated, and what are their risks? Centre for Research; Evidence on Security Threats. Retrieved from <https://crestresearch.ac.uk/resources/conspiracy-theories-douglas-full-report/>
- Uscinski, J. E., & Parent, J. M. (2014). *American conspiracy theories*. Oxford, UK: Oxford University Press.
- Nefes, T. S. (2014). Rationale of conspiracy theorizing: Who shot the president Chen Shui-bian? *Rationality and Society*, 26, 373–394. doi:10.1177/1043463113519069
- Franks, B., Bangertner, A., & Bauer, M. W. (2013). Conspiracy theories as quasi-religious mentality: An integrated account from cognitive science, social representations theory, and frame theory. *Frontiers in Psychology*, 4. doi:10.3389/fpsyg.2013.00424
- Leman, P. J., & Cinnirella, M. (2007). A major event has a major cause: Evidence for the role of heuristics in reasoning about conspiracy theories. *Social Psychological Review*, 9, 18–28.
- Kovic, M., & Fuchsli, T. (2018). Probability and conspiratorial thinking. *Applied Cognitive Psychology*, 32, 390–400. doi:10.1002/acp.3408
- Sapountzis, A., & Condor, S. (2013). Conspiracy accounts as intergroup theories: Challenging dominant understandings of social power and political legitimacy. *Political Psychology*, 34, 731–752. doi:10.1111/pops.12015
- Allcott, H., & Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspectives*, 31, 211–36. doi:10.1257/jep.31.2.211
- Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359, 1146–1151. doi:10.1126/science.aap9559
- Shao, C., Ciampaglia, G. L., Varol, O., Yang, K.-C., Flammini, A., & Menczer, F. (2018). The spread of low-credibility content by social bots. *Nature Communications*, 9, 4787. doi:10.1038/s41467-018-06930-7
- Bessi, A., Coletto, M., Devescusi, G. A., Scala, A., Caldarelli, G., & Quattrociocchi, W. (2015). Science vs conspiracy: Collective narratives in the age of misinformation. *PLOS ONE*, 10, e0118093. doi:10.1371/journal.pone.0118093
- Wood, M. J. (2018). Propagating and debunking conspiracy theories on Twitter during the 2015–2016 Zika virus outbreak. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 21, 485–490. doi:10.1089/cyber.2017.0669
- Einstein, K. L., & Glick, D. M. (2015). Do I think BLS data are BS? The consequences of conspiracy theories. *Political Behavior*, 37, 679–701. doi:10.1007/s11109-014-9287-z
- Jolley, D., Meleady, R., & Douglas, K. M. (2019). Exposure to intergroup conspiracy theories promotes prejudice which spreads across groups. *British Journal of Psychology*. doi:10.1111/bjop.12385
- Raab, M. H., Auer, N., Ortlieb, S. A., & Carbon, C.-C. (2013). The Sarrazin effect: The presence of absurd statements in conspiracy theories makes canonical information less plausible. *Frontiers in Psychology*, 4, 453. doi:10.3389/fpsyg.2013.00453
- van der Linden, S. (2015). The conspiracy-effect: Exposure to conspiracy theories (about global warming) decreases pro-social behavior and science acceptance. *Personality and Individual Differences*, 87, 171–173. doi:10.1016/j.paid.2015.07.045
- Warner, B. R., & Neville-Shepard, R. (2014). Echoes of a conspiracy: Birthers, truthers, and the cultivation of extremism. *Communication Quarterly*, 62, 1–17. doi:10.1080/01463373.2013.822407
- Avramov, K. (2018). By another way of deception: The use of conspiracy theories as a foreign policy tool in the arsenal of the hybrid warfare. *Information & Security: An International Journal*, 39, 151–161. doi:10.11610/isij.3913
- Yablokov, I. (2015). Conspiracy theories as a Russian public diplomacy tool: The case of Russia Today (RT). *Politics*, 35, 301–315. doi:10.1111/1467-9256.12097
- Lewandowsky, S., Cook, J., & Lloyd, E. (2016). The "Alice in Wonderland" mechanics of the rejection of (climate) science: Simulating coherence by conspiracism. *Synthese*, 195, 175–196. doi:10.1007/s11229-016-1198-6
- Lewandowsky, S. (2020). Hannah Arendt and the contemporary social construction of conspiracy theorists. Manuscript Submitted for Publication.
- Uscinski, J. E., Douglas, K., & Lewandowsky, S. (2017). *Climate Change Conspiracy Theories*. Oxford Encyclopedia of Climate Change. doi:10.1093/acrefore/9780190228620.013.328
- Smith, N., & Leiserowitz, A. (2012). The rise of global warming skepticism: Exploring affective image associations in the United States over time. *Risk Analysis: An International Journal*, 32(6), 1021–1032.
- Lewandowsky, S., Gignac, G. E., & Oberauer, K. (2013). The role of conspiracist ideation and worldviews in predicting rejection of science. *PLOS ONE*, 8, e75637. doi:10.1371/journal.pone.0075637
- Lewandowsky, S., Cook, J., Oberauer, K., Brophy, S., Lloyd, E. A., & Marriott, M. (2015). Recurrent fury: Conspiratorial discourse in the blogosphere triggered by research on the role of conspiracist ideation in climate denial. *Journal of Social and Political Psychology*, 3, 142–178. doi:10.1093/eurpub/ckn139
- Wood, M. J., Douglas, K. M., & Sutton, R. M. (2012). Dead and alive: Beliefs in contradictory conspiracy theories. *Social Psychological and Personality Science*, 3, 767–773. doi:10.1177/1948550611434786
- Keeley, B. L. (1999). Of conspiracy theories. *The Journal of Philosophy*, 96, 109–126. doi:10.2307/2564659
- Bale, J. M. (2007). Political paranoia v. political realism: On distinguishing between bogus conspiracy theories and genuine conspiratorial politics. *Patterns of Prejudice*, 41, 45–60. doi:10.1080/00313220601118751
- Sunstein, C. R., & Vermeule, A. (2009). Conspiracy theories: Causes and cures. *Journal of Political Philosophy*, 17, 202–227. doi:10.1111/j.1467-9760.2008.00325.x
- Barkun, M. (2003). *A culture of conspiracy: Apocalyptic visions in contemporary America*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Swami, V., Chamorro-Premuzic, T., & Furnham, A. (2010). Unanswered questions: A preliminary investigation of personality and individual difference predictors of 9/11 conspiracist beliefs. *Applied Cognitive Psychology*, 24(6), 749–761.
- Lutzke, L., Drummond, C., Slovic, P., & Árvai, J. (2019). Priming critical thinking: Simple interventions limit the influence of fake news about climate change on Facebook. *Global Environmental Change*, 58, 101964. doi:10.1016/j.gloenvcha.2019.101964
- Jolley, D., & Douglas, K. M. (2017). Prevention is better than cure: Addressing anti-vaccine conspiracy theories. *Journal of Applied Social Psychology*, 47, 459–469. doi:10.1111/jasp.12453
- Banas, J. A., & Miller, G. (2013). Inducing resistance to conspiracy theory propaganda: Testing inoculation and metainoculation strategies. *Human Communication Research*, 39, 184–207. doi:10.1111/hcre.12000
- Nyhan, B., & Zeitzoff, T. (2017). Fighting the past: Perceptions of control, historical misperceptions, and corrective information in the Israeli-Palestinian conflict. *Political Psychology*, 39, 611–630. doi:10.1111/pops.12449
- Schmid, P., & Betsch, C. (2019). Effective strategies for rebutting science denialism in public discussions. *Nature Human Behavior*, 3, 931–939. doi:10.1038/s41562-019-0632-4
- Orosz, G., Krekó, P., Paskuj, B., Tóth-Király, I., Böthe, B., & Roland-Lévy, C. (2016). Changing conspiracy beliefs through rationality and ridiculing. *Frontiers in Psychology*, 7, 1525. doi:10.3389/fpsyg.2016.01525
- Bode, L., & Vraga, E. K. (2018). See something, say something: Correction of global health misinformation on social media. *Health Communication*, 33, 1131–1140. doi:10.1080/10410236.2017.1331312
- Whitson, J. A., & Galinsky, A. D. (2008). Lacking control increases illusory pattern perception. *Science*, 322, 115–117. doi:10.1126/science.1159845
- Swami, V., Voracek, M., Stieger, S., Tran, U. S., & Furnham, A. (2014). Analytic thinking reduces belief in conspiracy theories. *Cognition*, 133, 572–585. doi:10.1016/j.cognition.2014.08.006
- van Prooijen, J., & Acker, M. (2015). The influence of control on belief in conspiracy theories: Conceptual and applied extensions. *Applied Cognitive Psychology*, 29, 753–761. doi:10.1002/acp.3161
- van Prooijen, J.-W. (2018). Empowerment as a tool to reduce belief in conspiracy theories. In *Conspiracy theories and the people who believe them* (pp. 432–442). Oxford University Press. doi:10.1093/oso/9780190844073.003.0030
- Quintanilla, V. D., & Yontz, M. A. (2018). Human-Centered Civil Justice Design: Procedural Justice and Process Value Pluralism. *Tulsa L. Rev.*, 54, 113.
- Tyler, T. R. (1987). Conditions leading to value-expressive effects in judgments of procedural justice: A test of four models. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 333–344. doi:10.1037/0022-3514.52.2.333
- Goertzel, T. (1994). Belief in conspiracy theories. *Political Psychology*, 15, 731–742. doi:10.2307/3791630
- Zollo, F., Bessi, A., Del Vicario, M., Scala, A., Caldarelli, G., Shekhtman, K., Havlin, S., Quattrociocchi, W. (2017). Debunking in a world of tribes. *PLOS ONE*, 12, e0181821. doi:10.1371/journal.pone.0181821
- Klein, C., Clutton, P., & Polito, V. (2018). Topic modeling reveals distinct interests within an online conspiracy forum. *Frontiers in Psychology*, 9. doi:10.3389/fpsyg.2018.00189
- Kundnani, A. (2012). Blind spot—security narratives and far-right violence. *Security and Human Rights*, 23, 129–146.
- van Prooijen, J.-W., Krouwel, A. P. M., & Pollet, T. V. (2015). Political extremism predicts belief in conspiracy theories. *Social Psychological and Personality Science*, 6, 570–578. doi:10.1177/1948550614567356
- Schmitt, J. B., Rieger, D., Ernst, J., & Roth, H.-J. (2018). Critical media literacy and Islamist online propaganda: The feasibility, applicability and impact of three learning arrangements. *International Journal of Conflict and Violence*, 12, 1–19. doi:10.4119/UNIBI/ijcv.642
- Ponsot, A. S., Autixier, C., & Madriaza, P. (2018). Factors facilitating the successful implementation of a prevention of violent radicalization intervention as identified by front-line practitioners. *Journal for Deradicalization*, 1(6), 1–33.
- Voogt, S. (2017). Countering far-right recruitment online: CAPE's practitioner experience. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, 12, 34–46. doi:10.1080/18335330.2016.1215510
- Aistrophe, T. (2016). *Conspiracy theory and American foreign policy*. Manchester University Press. doi:10.7228/manchester/978019099199.001.0001

“Teoriile conspirației încearcă să explice producerea anumitor evenimente prin acțiunea ocultă a unor persoane care dețin puterea. Deși de cele mai multe ori nu sunt susținute de dovezi, acest lucru nu le împiedică să prolifereze. Teoriile conspirației prejudiciază societatea în mai multe moduri. Pentru a ajuta la reducerea acestor efecte nocive, Manualul Teoriei Conspirației explică de ce teoriile conspirației sunt atât de populare, cum pot fi identificate caracteristicile gândirii conspiraționiste și care sunt strategiile de contracarare eficiente.

